

Available at: <https://ru.wikipedia.org/wiki/GIF>. Name from the screen. [in Russian].

3. Tkachenko, V. M. & Dudchenko, I. V. (2016). *Poiednannia navchalnoho eksperymentu i zasobiv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii pry vyvchenni zakoniv mekhaniky* [Combination of educational experiment and information and communication technologies when studying the laws of mechanics]. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Seriya: Problemy fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Kropyvnytskyi: RVV KDPU*, vol. 10(1), pp. 204 – 208. [in Ukrainian].

4. Tkachenko, V. M. & Kerimova, T. M. (2016). *Analiz*

rukhu til u v'iazkomu seredovys'chi zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii [Analysis of the motion of bodies in a viscous medium using information and communication technologies]. *Pedagogika. Nauchnye dostizheniya, narabotki, predlozheniya za 2016 g. Sb. nauchnykh dokladov. Zakopane: 30.12.2016.*, pp. 41– 44. [in Polish].

5. Shilnikov, A. V., Vasileva, L. A., Nesterov, V. N. & Cherkasova, L. I. (2000). *Optimizatsiya fizicheskogo praktikuma s pomoshchyu sovremennykh informatsionnykh tekhnologiy* [Optimization of physical practice using modern information technologies]. *Fizicheskoe obrazovanie v Vuzakh*. Vol. 6, No.4, Moscow: Izd. dom MFO, pp. 81–85. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 18.04.2017

УДК 37.013.42:174

Марія Фляк, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСНОВИ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті розглядається сфера діяльності соціальних працівників в контексті численних етичних проблем й дилем, які зумовлюють діяти відповідно до власних моральних знань, переконань і потреб. Звертається увага на володіння професійною етикою фахівцями соціальної сфери.

Ключові слова: етика, етична компетентність, мораль, моральні цінності, життєва філософія, етичні якості, моральні принципи.

Лит. 4.

Марія Фляк, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційного образования Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка

ОСНОВЫ ЭТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА

В статье рассматривается сфера деятельности социальных работников в контексте многочисленных этических проблем и дилемм, которые обуславливают действовать в соответствии собственных нравственных знаний, убеждений и потребностей. Обращается внимание на владение профессиональной этикой специалистами социальной сферы.

Ключевые слова: этика, этическая компетентность, мораль, нравственные ценности, жизненная философия, этические качества, моральные принципы.

Mariya Flyak, Ph.D (Philosophy), Associate Professor of the Social Pedagogy and Correctional Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE BASICS OF ETHICAL COMPETENCE OF A SOCIAL WORKER

This article deals with the sphere of activity of social workers in the context of numerous ethical issues and dilemmas that determine the act in accordance with their own moral knowledge, beliefs and needs. The attention is drawn to the knowledge of professional ethics of specialists in the social sphere. The kindness and evil, justice and injustice, honor, dignity – are these moral categories of which a system of moral values and traditions is formed, a certain system of moral principles of behavior and communication is theoretically justified. The knowledge of professional ethics form the ethical competence of specialists in social sphere.

A number of scientists are engaged into the research of ethics of social workers. The ethical principles and values of social work in particular are analyzed by D. Lucas, A. Vasylychenko, the ethical requirements of social worker profession are highlighted in the studies of Yu. Arakelov, V. Bocharova, M. Huslova, T. Demydova, I. Zinchuk, I. Zyazyun, H. Medvedyeva, T. Semyhina, O. Tyhomirova, T. Holostova, Ye. Yarska-Smyrnova; the article analyzes the works of S. Kharchenko, V. Dokuchaeva, N. Krasnov, N. Larionova, D. Razina, E. Zyeyera, A. Markova in which the methodological and theoretical aspects of professional competence are presented.

A person who chooses the profession of social worker should possess the certain personal spiritual and

moral qualities, without which the professional knowledge and skills will be ineffective. These moral factors (characteristics) include the followings: honesty, fairness, justice, conscience, tact, care, observation, endurance, tolerance, patience, power of will, goodness, criticism and self-criticism, communication, empathy, optimism, creative thinking, the desire to self-improvement. The values which are formed by life guidance, built a philosophy of life and unfolding action play an important role in the ethics of social workers. These internal moral values of personality form the moral character and willingness to contribute to the ethically appropriate behavior in the situations of moral choice.

Keywords: *ethics, the ethical competence, morality, the moral values, life philosophy, the ethical qualities, the moral principles.*

Постановка проблеми. Визначальним фактором у професійній діяльності соціальних працівників у першу чергу є їхня теоретична підготовка. Без наявності необхідних професійних знань неможливо вирішувати жодні практичні завдання. Разом із тим, соціальні працівники у своїй щоденній діяльності стикаються з численними етичними проблемами й дилемами, які не визначені правовими нормами, що змушує їх діяти відповідно до своїх моральних знань, переконань і потреб. Це актуалізує значення для соціальної діяльності етики як науки про мораль, що вивчає закономірності її виникнення, розвитку й функціонування, специфіку та роль у суспільстві, моральні категорії (добро та зло, справедливість і несправедливість, честь, гідність тощо), за допомогою яких формується система моральних цінностей і традицій, теоретично обґрунтовується певна система моральних принципів поведінки та спілкування.

Етична компетентність фахівців соціальної сфери – це володіння спеціалістом сукупністю взаємопов'язаних етичних якостей особистості, які є обов'язковими для етичних відносин, етичної свідомості і етичних дій соціальних працівників та необхідними для якісної продуктивної праці.

Етика в соціальній роботі – одна з невід'ємних складових щоденної діяльності. Знання теоретичних основ, законодавчих передумов сприяє у найбільш ефективному вирішенні проблем соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль в етиці соціального працівника відіграють цінності – ті етичні орієнтири, від опанування якими залежить успіх професійної діяльності соціального працівника і ефективність наданих ним послуг. На сьогоднішній день існує немало підходів до вибору першочергових основних цінностей соціальної роботи (запропонованих Ш. Рамон, Р. Саррі, Л. Лյондквістом та ін.).

Етичні принципи і цінності соціальної роботи обґрунтовано та проаналізовано Д. Лукас та О. Васильченко. Етичні вимоги до професії соціального працівника посіли центральне місце

в сучасних дослідженнях Ю. Аракелова, В. Бочарової, М. Гуслової, Т. Демидової, І. Зінчука, І. Зязюна, Г. Медведєвої, Т. Семигіної, О. Тихомирова, Т. Холостової, Є. Ярьської-Смирнової та інших. Питання соціальної та соціально-педагогічної деонтології досліджуються науковцями А. Білінською, А. Бойко, І. Мигович, І. Трубавіною та іншими.

Методологічні й теоретичні аспекти розвитку професійної компетентності розглянуті в роботах С. Харченко, В. Докучаєвої, Н. Краснової, Н. Ларіонової, Д. Разіної, Е. Зєєра, А. Маркової та інших авторів. Формуванню професійної компетентності соціального працівника присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, О. Карпенко, А. Белінської, В. Бочарової, В. Сидорова, А. Ляшенка, І. Миговича, Г. Попович, Є. Холостової та інших.

Аналіз інших наукових досліджень (А. Андрєєва, Н. Волкова, О. Горошкіна, І. Дроздова, О. Орлова, Н. Остапенко, О. Селіванова, О. Семинога) з питань компетентності та компетенцій дає можливість стверджувати, що необхідною особистісною ознакою висококваліфікованого фахівця повинна виступати його етична компетентність.

У сучасних дослідженнях із проблем вдосконалення етичної компетентності фахівців соціальної сфери основними виділяють наступні: гуманізм, альтруїзм, людинолюбство, доброзичливість, чесність, правдивість, повагу, милосердя, скромність, чемність, тактовність, врівноваженість, дисциплінованість, щирість та ін. Зокрема, М.М. Дідик акцентує увагу на місці поваги у соціальній роботі та зазначає, що повага до особистості має багато форм. У різних соціальних культурних групах існує багато різноманітних засобів прояву поваги. Треба враховувати, що вважається ввічливим і тактовним у групах, які відрізняються від нашої власної групи [1].

“Позиція соціальних працівників як спеціалістів-професіоналів передбачає об'єктивність і неупередженість, але в реальному житті вони не завжди цього можуть досягти. Виступаючи часто від імені держави, вони представляють центральну деперсоналізовану владу, і разом з тим нерідко беруть на себе функції виразників інтересів і захисників прав найменш соціально

захищених громадян суспільства”, – відзначають І.В. Козубовська, О.П. Пічкарь [2, 111 – 115].

Мета статті полягає в теоретичному аналізі складових етики соціальної роботи як основи етичної компетентності фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Людина, котра обирає своєю професійною діяльністю соціальну роботу, повинна володіти, в першу чергу, певними особистісними духовно-моральними якостями, без яких фахові знання та навички будуть неефективними. До таких моральних чинників (характеристик) належать: чесність, об’єктивність, справедливість, совість, тактовність, уважність, спостережливість, витримка, терпимість, терпіння, сила волі, доброта, критичність і самокритичність, комунікабельність, емпатія, оптимізм, творче мислення, прагнення до самовдосконалення.

Етика соціальної роботи – вчення про моральні основи професійної соціальної діяльності з надання допомоги інвалідам, сім’ям, соціальним групам і общинам, посиленню чи відновленню їх здатності до функціонування та створення сприятливих умов для досягнення цих цілей, морально-етичних норм поведінки спеціалістів з соціальної роботи, працівників соціальних служб. Етика соціальної роботи – специфічний прояв загальної етики у соціальному обслуговуванні населення, це особливий феномен.

Його сутність та зміст найбільш повно та послідовно розкривається за допомогою аналізу її структури, у якій можна виокремити такі блоки:

- це етика відношення соціального працівника до своєї праці, до предмета своєї діяльності;

- це етика відношень “по вертикалі” – у системі “соціальний працівник – клієнт”, яка розглядає основні принципи, норми цих відношень та вимог, які пред’являються до особистості та поведінки соціального працівника;

- це етика відношень “по горизонталі” – у системі “соціальний працівник – колега”, у якій розглядаються ті відношення, які регламентуються не стільки загальними нормами, скільки специфікою діяльності та психології соціального працівника;

- це етика адміністративно-ділових відношень соціального працівника та керуючих структур, яка встановлює обом сторонам визначені “правила гри”, спрямовані на оптимізацію управління системою відносин.

Сприйняття людини як найвищої цінності, прийняття іншої людини такою, якою вона є, визнання того, що всі люди різні і саме цим вони цікаві, ідея співчуття до ближнього – на цьому ґрунтуються найкращі моральні якості соціальних

працівників. Для них важливо не просто знати етичні вимоги, а глибоко усвідомлювати універсальні та особливі у контексті їхньої професійної діяльності моральні цінності, у координатах яких формуються їхні життєві орієнтири, вибудовується життєва філософія, розгортаються практичні дії. Соціальні працівники часто сприймають свою діяльність з точки зору не тільки метацінностей (загальнолюдських) чи професійних цінностей, а на основі своїх уявлень про мораль, що може призвести до виникнення етичних дилем, труднощів у виборі професійного рішення.

Як універсальний регулятор суспільних відносин мораль лежить в основі діяльності фахівців соціальної сфери. В її нормах відображенні:

- загальнолюдські моральні вимоги і заборони, частина з яких стала правовими нормами та засадами соціальної роботи;

- етичні парадигми діяльності фахівців соціальної сфери; головними принципами цих парадигм є гуманізм та конфіденційність;

- соціальна відповідальність та обов’язок соціальних працівників.

Соціальна відповідальність соціальних працівників на сучасному етапі наукового прогресу полягає у неприпустимості такої діяльності, яка потенційно може зашкодити людині чи порушити її природні права а отже, з етичного боку є аморальними. Проблеми соціальної відповідальності набули особливої гостроти у минулому столітті. Вони продовжують загострюватися і сьогодні.

Практика соціально-педагогічної роботи була завжди сферою, в якій значення моральних аспектів людських взаємин виявлялися в повному обсязі. Останнім часом у зв’язку з соціальними зрушеннями в нашому суспільстві, а також завдяки безпрецедентному зростанню можливостей медицини та комп’ютерних технологій, етичні проблеми набули особливого значення [3, 32 – 41]. Але “професійна деонтологія” – система моральних норм, вироблена моральним шляхом у межах професійного співтовариства” – дуже часто “не в змозі дати відповідь на всі питання, які ставляться перед соціальними працівниками сучасна практика роботи” [4, 65 – 71]. До того ж у суспільстві, яке переживає кризу ціннісних засад, набагато частіше не спрацьовують нормативні моделі поведінки. В реальних умовах соціальний працівник бере на озброєння тільки свій практичний досвід вирішення етичних у конкретних ситуаціях, а також, можливо, досвід своїх колег.

Морального регулювання суспільства потребує діяльність у соціальній сфері як спеціально організована та регламентована діяльність, що передбачає орієнтацію на особистість, індивідуальність, розкриття сутнісних сил людини, надання їй комплексної соціально-психологічно-педагогічної допомоги у розв'язанні особистісних проблем, в усвідомленні себе суб'єктом власного життя. У своїй роботі соціальний працівник повинен розуміти та плекати моральність, осмислювати її, чітко відрізнити якості добра й байдужості у стосунках із клієнтом та його родиною. Це змушує фахівця опиратися як на загальнолюдську мораль, так і на професійну деонтологію, тобто на систему моральних норм і принципів, вироблених у межах професійного співтовариства та зафіксованих у програмних документах, передусім – етичних кодексах національних асоціацій соціальних працівників.

Отже, сутність професійної компетентності полягає в системній єдності професійних знань, досвіду, властивостей і якостей особистості, що дозволяють ефективно здійснювати професійну діяльність, а також передбачають особистісний розвиток і вдосконалення. Виходячи з цього етична компетентність є складним індивідуально-психологічним утворенням на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь з етики і комплексу особистісних якостей, що зумовлює готовність соціального працівника до етично адекватної поведінки в ситуаціях морального вибору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідик М.М. Психолого-педагогічні основи професійної діяльності фахівців соціальної роботи в органах внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Дідик Микола Михайлович; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – 20 с.
2. Козубовська І. В. Професійна підготовка фахівців у галузі соціальної роботи / І. В. Козубовська, О. П. Пічкарь // Соціально-педагогічні проблеми підготовки фахівців у

вищих навчальних закладах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 лютого 2003 р., м. Ужгород). – Ужгород: Мистецька лінія, 2003. – С. 111–115.

3. Мигович І.І. До питання про зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. – У.: “Art Lineo”, 2003. – С. 32–41.

4. Соціальна робота: В 3-х ч. – Ч. 3. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів / За ред. Т. Семігіної, І. Григи. – К.: Києво-Могилянська академія, 2004. – С.65–71.

REFERENCES

1. Didyk, M.M. (2001). *Psyholoho-pedahohichni osnovy profesiinoi diialnosti fakhivtsiv sotsialnoi roboty v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy* [Psycho-pedagogical foundations of professional activity of social work in the internal affairs of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ternopil Volodymyr Hnatyuk State Pedagogical University, Ternopil, 20 p. [in Ukrainian].
2. Kozubovska, I.V. & Pichkar, O.P. (2003). *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv u haluzi sotsialnoi roboty* [Professional training in social work]. *Sotsialno-pedahohichni problemy pidhotovky fakhivtsiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* – Socio-pedagogical problems of training in higher educational establishments: materials of intern. conf. (25-26 February 2003, Uzhhorod). Uzhhorod: Art Line, pp. 111 – 115. [in Ukrainian].
3. Myhovych, I.I. (2003). *Do pytannia pro zmist profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery* [On the content of training of social sphere specialist's]. *Aktualni problemy profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi roboty v Ukraini i za rubezhem* [Actual problems of professional preparing social work specialist's in Ukraine and abroad]. Uzhhorod: “Art Line”, pp. 32 – 41. [in Ukrainian].
4. Semigina, T. & Hryha, J. (Ed.). (2004). *Sotsialna robota: V 3-kh ch.* [Social work: in 3 parts]. Ch. 3. *Sotsialna robota z konkretnymy hrupamy kliientiv* [Part 3. Social work with specific groups of clients]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy, pp. 65 – 71. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.04.2017

“Навчання без міркування – даремне, міркування без навчання – небезпечне”.

Конфуцій
давньоқытайський філософ

